

Riigivalitsemise ja e-riigi stsenaariumid

Riigireformi debatt on Eestis vähese mitmekesisusega ning piiratud alternatiivide spektriga. Sellisena on see kaasa toonud ühiskondliku arvamuse suure polariseerumise ning raskused kompromisside leidmisel. Tihti keskendub debatt piiratud tähtsusega teemadele nagu näiteks, kui suur peab olema Riigikogu liikmete arv või kas presidenti tuleks valida otse. Need küsimused ei ole fundamentaalse tähtsusega kindlustamaks, et riigivalitsemine oleks kaasav, tõhus ja väliskeskkonnas toimuvate muutuste suhtes kohanemisvõimeline.

Arenguseire Keskus pakub välja viis riigivalitsemise ja e-riigi stsenaariumit, et avardada avalikku debatti ja tuvastada olulisi otsustuskohti Eesti riigi tuleviku suunamiseks. Stsenaariumide abil on võimalik tuua välja erinevate valikute plussid ja miinused ning keskenduda peamistele dilemmadele, milleks on:

- kuivõrd kaasav ja kodanike osalemist soosiv on riigivalitsemine;
- kuivõrd riik sekkub ja suunab inimeste elu;
- kuivõrd hajutatud või tsentraliseeritud on juhtimine;
- kuivõrd oluline on otsuste tegemise kiirus või on esikohal kaalutlev ja analüütiline lähene mine ning põhjalik kaasamine;
- kuivõrd suur on valitsemise legitiimsus;
- kuivõrd individualiseeritud või universaalsed on avaliku sektori pakutavad teenused ja lahendused.

STSENAARIUMID

Hoogtööriiki iseloomustab tsentraliseeritud ja projektipõhine juhtimine, prioriteetide kiire vaheldumine ning „kampaania korras“ tegutsemine. Kodanike võimalused otsustusprotsessides osaleda ning teenuste maht ja kvaliteet on ebaühtlased ja ebastabiilsed. Mõned olulised teenused arenevad kiiresti ja hästi, teised võivad jääda nigelateks või saada kannatada ressursside pideva ümbermängimise tõttu.

Öövaht-riik soovib vähendada riigi funktsioone ning mitte liigselt sekkuda inimeste ja ettevõtete tegevusse. Riik kärbib oluliselt kulusid ja avaliku sektori töötajaid, määrab selge, kuid piiratud rolli oma tegevusele ning erastab teenuseid. Kodaniku jaoks tähendab see piiratud ligipääsu haridus- ja raviteenustele ning minimalistlikke, standardseid digivahendeid riigi teenuste kasutamiseks. Kodanik ei saa kuigivõrd osaleda avaliku sektori otsustusprotsessides, kuid tal on palju vabadust oma elu suunamiseks ilma riigi sekkumiseta.

Ettevõtlikku riiki iseloomustab riigi käitumine suurettevõtjana, investeerides suurprojektidesse, delegeerides teenuseid erakapitalile ning arendades avaliku ja erasektori koostööd. Vähemalt prioriteetsete teenused (nt haridus) arendatakse välja kvaliteetsete ja kõigile kättesaadavatena. Kuna aga kasvab nõudmine teenuste suuremaks individualiseeri-

miseks ning kodanikke otsustusprotsessidesse eriti ei kaasata, ei õnnestu kõiki teenuseid piisavalt hästi elanike nõudlusele vastavaks kohandada.

Hoolekandja riiki iseloomustab soov ühiskonda „kasvatada“ ning rahuldada järjest kasvavat nõudlust suurema arvu ja paremate avaliku sektori teenuste järele. Riik suurendab kulusid ja avaliku sektori töötajate arvu, sekkub aktiivselt erinevatesse eluvaldkondadesse ning hoolitseb kodanike eest. Otsused on teadmispõhised ja kaalutletud, kodanikke nende langetamise siiski eriti ei kaasata. Massiliselt reguleeritakse ja maksustatakse pahesid ning ennetavalt kasutatakse suurandmeid, et suunata kodanikke paremate otsuste suunas.

Võrgustunud riiki iseloomustab soov otsustamist maksimaalselt delegeerida ja hajutada, et sel moel tagada otsuste parim vastavus kodanike vajadustele. Seda võib võrrelda avatud lähtekoodiga tarkvara arendamisega. E-riigi teenused ja lahendused on mitmekesised, ametkondade ja kohalike omavalitsuste teenustele lisanduvad kodanike juhitud innovatsiooniprojektid. Aktiivsel kodanikul on palju võimalusi lüüa kaasa nii otsustusprotsessides kui panustada avalike teenuste koosloomesse. Passiivse kodaniku jaoks tähendab see stsenaarium mitmekesiseid teenuseid, mille kvaliteet ja kättesaadavus võivad tugevasti varieeruda.

	HOOGTÕÕRIIK	ÕÕVAHT-RIIK	ETTEVÕTLIK RIIK	HOOLEKANDJA RIIK	VÕRGUSTUNUD RIIK
TÄHENDUS KODANIKULE	Ebaühtlased teenused	Standardiseeritud baasteenused. Palju vabadust elu suunamisel	Kvaliteetsed teenused prioriteetsetes valdkondades	Ühtlaselt kõrge teenuste tase, riik sekkub igapäevaelu	Saab osaleda otsustusprotsessides. Mitmekeelsed teenused
KESKVALITSUS	Roll suureneb prioriteetsetes küsimustes	Roll suureneb, aga ainult piiratud valdkondades	Oluline tähtsuse kasv ja strateegiliste projektide algatamine	Süsteemne, detailne ja sekkuv keskvalitsus	Roll väheneb. Otsuseid delegeeritakse allapoole
RIIGIKOGU	Riigikogu on tagasihoidliku tähtsusega, v.a. üksikutes strateegilistes küsimustes	Riigikogu liikmete arvu ja rahastamist kärbitakse oluliselt	Otsustamise kiiruse huvides Riigikogu tähtsus väheneb	Rahastamise kasv ja kõneparlamendina otsuste legitimeerimine	Roll suureneb ja muutub kodanikke kaasavaks tööparlamendiks
KOHALIKUD OMAVALITSUSED	Kohalike omavalitsuste roll ja fiskaalautonoomia kahanevad	Fiskaalautonoomia väheneb ja kulude kärpimiseks neid liidetakse	KOVide roll väheneb, v.a. Tallinn ja Tartu, mida kaasatakse strateegilistesse projektidesse	Tähtsus realselt ei muutu, kuigi formaalselt olulisust rõhutatakse	Fiskaalautonoomia suureneb ja KOVid muutuvad oluliseks kohalike otsuste tegemisel ja kaasamisel
SUURPROJEKTID	Elluviimispotentsiaal kasvab ja riigi rahastus samuti	Erasektori projektid on soositud, kuid riigi roll ei ole nendes osaleda	Omavad suurt tähtsust. Riigi rahastamine ja toetus kasvab	Ei ole prioriteet ja võivad kahjustada kodanike elukeskkonda	Huvide mitmekesisus ei luba neid ellu viia
TEENUSED	Teenuste pakkumine tõhustub ja eksperimenteritakse uute lahendustega	Ühetaoline baasteenus teatud valdkondades ja teenuste erastamine	Prioriteetseid teenuseid nagu haridus eelisarendatakse. Teistele pööratakse vähem tähelepanu	Rõhk laiapõhjalisel kvaliteedi tõusul	Teenused mitmekesistuvad ja erinevate pakkujate variatsioon kasvab
KOHANEMISVÕIME	Väiksemad muutused lihtsad ellu viia, strateegilisus võib jääda madalaks	Inerts väike, aga võimekus vastata strateegilistele väljakutsetele madal	Küllalt kõrge, aga sõltub valitsuse usalduskrediidist	Madal. Tugev seotus olemasolevate teenuste ja protseduuridega	Laiapõhjaline, konsensuslik, aga aeglane
DIGITEERIMINE	Rõhuasetus kulude kokkuhoiul, kuid teatud valdkondi eelisarendatakse. Teistele ei pöörata tähelepanu	Digiteerimine on oluline, et vähendada bürokraatiat, kuid piiratud, et riik selle kaudu liigselt ei suunaks ega sekkuks	Digiteerimine kasvab. Strateegilisi valdkondi eelisarendatakse	Äärmiselt oluline, kuna saab pakkuda paremaid teenuseid ja andmete abil kujundada ennetavaid poliitikaid	Mitmetahuline digiteerimise edendamine teenuste pakkumiseks ja kaasamiseks, erinevate juhtimismudelitega